

Tria de règim lingüístic, nivell d'autogovern i composició sociolingüística. El cas de Catalunya en el context de les democràcies avançades

Albert Branchadell

Professor agregat del Departament de Filologia Catalana i degà de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona

Choice of language regime, degree of self-government and sociolinguistic make-up. The case of Catalonia in the context of advanced democracies

ABSTRACT The goal of this paper is to make a proposal on the most suitable language regime for Catalonia in the light of the comparable cases of European multilingual democracies. First of all, we present the notion of language regime as a set of official languages and put it in relation to three administrative levels (state, regional and municipal). Secondly, we defend the postulate according to which the language regime of a territory is independent of its degree of self-government: in Europe there are monolingual and multilingual autonomous regions and federated units in the same way that there are monolingual and multilingual states. Thirdly, we defend the postulate according to which the linguistically heterogeneous territories tend to have multilingual regimes, and also illustrate it with examples of the European context. Fourthly, we address the language regime of municipalities and explore how the choice of language regime at municipal level is produced. And finally we formulate a proposal on the Catalan language regime, regardless of the political status of Catalonia (autonomous region, federated unit or independent state). This proposal discards monolingualism at the “central” level but introduces the possibility of implementing it in linguistically homogeneous municipalities, in line with what advanced democracies of the European continent do.

KEYWORDS language regime; language policy; official language; monolingualism; bilingualis; self-government; sociolinguistics.

RESUM El propòsit d'aquest article és fer una proposta sobre el règim lingüístic per a Catalunya més adient amb els casos comparables de les democràcies multilingües europees. En primer lloc, presentem la noció de règim lingüístic com a conjunt de llengües oficials i la posem en relació amb tres nivells administratius (estatal, regional i municipal). En segon

Article rebut el 10/10/2019; acceptat el 04/11/2019.

lloc, defensem el postulat segons el qual el règim lingüístic d'un territori és independent del seu nivell d'autogovern: a Europa hi ha regions autònomes i unitats federades monolingües i plurilingües de la mateixa manera que hi ha estats monolingües i plurilingües. En tercer lloc, defensem el postulat segons el qual els territoris lingüísticament heterogenis tendeixen a tenir règims plurilingües, i també l'il·lustrem amb exemples del context europeu. En quart lloc, abordem el règim lingüístic dels municipis i explorem com es produeix la tria de règim lingüístic a escala municipal. I finalment formulem una proposta sobre el règim lingüístic de Catalunya, sigui quin sigui l'estatus polític de Catalunya (regió autònoma, unitat federada o estat independent). Aquesta proposta descarta el monolingüisme al nivell "central" però introdueix la possibilitat d'implantar-lo en municipis lingüísticament homogenis, en la línia del que fan democràcies avançades del continent europeu.

PARAULES CLAU règim lingüístic; política lingüística; llengua oficial; monolingüisme; multilingüisme; autogovern; sociolingüística.

Introducció

El propòsit d'aquest article és fer una proposta sobre el règim lingüístic per a Catalunya més adient amb els precedents europeus rellevants. Per contrast amb altres contribucions d'aquest volum, aquest article no pretén fer consideracions estrictament normatives (quin és el règim lingüístic més "just" en funció de diferents perspectives filosòfiques) ni vol fer consideracions sociolingüístiques (quin règim lingüístic escau més a diferents concepcions de la llengua com a fenomen social). Tampoc és una contribució jurídica en el sentit professional i, per descomptat, tampoc vol fer una aportació militant des de la perspectiva de l'activisme lingüístic. La intenció de l'article és reflexionar sobre el règim lingüístic de Catalunya en termes principalment politològics, fent servir la política comparada d'una banda (quin règim lingüístic hi ha en casos mínimament comparables en les democràcies avançades d'Europa, tot fent atenció al tipus d'autogovern existent) i les actituds i els comportaments polítics de l'altra (quin règim lingüístic *prefereixen* els ciutadans).¹ En una democràcia, finalment, la política és l'art de traduir les preferències de la majoria de ciutadans en decisions públiques que afecten tota la societat. Defensar el contrari —que el règim lingüístic es desprèn inexorablement de la perspectiva filosòfica que hom adopti, sigui "territorialista" o "pluralista",² i que no necessita la legitimació ciutadana— no és una perspectiva pròpiament democràtica. D'altra banda, convé avisar que en aquest article utilitzem el

1. Pool, "The Official Language Problem"; Stilz, "Civic Nationalism".

2. Vegeu Riera i Morales, aquest volum.

terme “règim lingüístic” en un sentit restringit. Dels tres àmbits assenyalats per Riera i Morales (les institucions públiques, l'educació i l'activitat socioeconòmica), aquí ens limitem al primer i encara a una sola dimensió. Per nosaltres, un “règim lingüístic” és un conjunt de llengües oficials. Si recordem la definició de llengua oficial que suggereix el Tribunal Constitucional espanyol en la seva Sentència 82/1986 (“es oficial una lengua [...] cuando es reconocida por los poderes públicos como medio normal de comunicación en y entre ellos y en su relación con los sujetos privados”), aquí només ens volem fixar en l'ús de les llengües oficials en les relacions dels ciutadans amb els poders públics i deixem de banda l'ús d'aquestes *en el si* dels poders públics o *entre* els poders públics.

1. Règims lingüístics i nivells administratius

Per començar la nostra discussió partirem d'una distinció elemental. Un règim lingüístic pot ser monolingüe (si conté una sola llengua oficial i, per tant, els ciutadans es comuniquen en aquesta única llengua amb els poders públics) o plurilingüe (si conté més d'una llengua oficial i, per tant, els ciutadans i els poders públics es poden comunicar en aquest conjunt de llengües). Quan el règim lingüístic és plurilingüe, pot passar que les n llengües tinguin els mateixos atributs i siguin igual d'oficials (és el que, per a règims de dues llengües, Jacques Leclerc anomena “bilingüisme igualitari”) o que no siguin igual d'oficials (per a règims de dues llengües, correspon al “bilingüisme desequilibrat”).³ Això vol dir que al darrere de la distinció elemental entre “monolingüe” i “plurilingüe” s'amaga una certa complexitat. El monolingüisme adopta una sola forma però el plurilingüisme s'expressa de diverses maneres.

En segon lloc, en un estat de la mena apropiada (principalment si és confederal, federal o autonòmic) cada nivell administratiu pot tenir el seu propi règim lingüístic: com a mínim convé distingir el nivell estatal, el nivell “regional” i el nivell local o municipal, sens perjudici de possibles nivells administratius addicionals. Com veurem de seguida, hi ha estats que són monolingües al nivell estatal i contenen regions plurilingües. Fent servir els termes de Riera i Morales, trobem casos de “plurilingüisme institucional” dins d'estats que practiquen el “monolingüisme institucional”. (La tipologia de Riera i Morales

3. Vegeu el lloc web *L'aménagement linguistique dans le monde*.

no acaba de preveure aquest escenari, mentre que sí que preveu l'invers: hi ha regions monolingües que formen part d'estats plurilingües.) El tercer nivell administratiu —el municipal— no fa sinó afegir una mica més de complexitat al panorama, i en aquest article hi entrarem amb una certa profunditat.

En tercer lloc, no s'ha de fer atenció només als nivells administratius sinó també a les diferències entre institucions. En el mateix nivell administratiu, diferents institucions poden tenir règims lingüístics diferents. Aquesta és una distinció que per raons d'espai no explorarem aquí i deixarem simplement apuntada.

Tal com han estat definits per Riera i Morales a partir dels conceptes originals formulats per De Schutter,⁴ l'anomenat "instrumentalisme" defensa el monolingüisme en tots els nivells administratius; el "territorialisme" defensa el plurilingüisme al nivell estatal i el monolingüisme al nivell regional i municipal; i el "pluralisme" —com a pol oposat de l'instrumentalisme— defensa el plurilingüisme a tots els nivells administratius.

Aquesta caracterització abstracta es pot il·lustrar amb casos empírics. Espanya és un estat que té un règim monolingüe al nivell estatal i un règim plurilingüe al nivell regional (i municipal). Amb alguna petita matisació, perquè hi ha institucions estatals —el Senat— amb les quals els ciutadans poden comunicar-se en català, i també hi ha institucions —el BOE— que es comuniquen en català amb els ciutadans.

En una Espanya futura que alterés els actuals límits competencials i les garanties del bloc de la constitucionalitat (Constitució espanyola i estatuts d'autonomia) i cedís a l'instrumentalisme, l'estat seguiria instal·lat en el monolingüisme i els nivells regional i municipal bascularien del plurilingüisme al monolingüisme. No és exactament política ficció: alguns elements dels programes electorals de partits espanyols (Cs, PP i VOX) assenyalen en aquesta direcció.

En una Espanya futura que abraqués el pluralisme, en canvi, l'estat oscil·laria del monolingüisme al plurilingüisme i els nivells regional i municipal hi seguirien instal·lats. Han circulat propostes d'aquest estil en cercles propers

4. De Schutter, *Linguistic pluralism*.

al Partit Socialista i a Catalunya en Comú, i temps enrere també a Esquerra Republicana de Catalunya.⁵

En una Espanya futura que optés pel territorialisme s'obtidria la imatge invertida del règim actual. L'estat oscil·laria del monolingüisme al plurilingüisme i els nivells regional i municipal oscil·larien del plurilingüisme al monolingüisme.⁶

En el cas de Catalunya també podem fer especulacions sobre els règims lingüístics possibles en un escenari autonòmic, en un escenari federal o en un escenari d'independència. Quin és el règim més adient amb els precedents europeus, sigui quin sigui l'estatus polític de Catalunya, és sobre el que ens proposem reflexionar aquí.

2. Règims lingüístics i nivell d'autogovern

En aquesta secció volem saber què està passant en casos mínimament comparables del context europeu per poder fer un pronòstic sobre Catalunya en diferents escenaris d'autogovern, amb el benentès que no hi ha dos casos iguals i que les solucions existents no són simplement exportables d'un context a un altre. Per organitzar la discussió ens agradaria defensar dos postulats que es desprenen de la política comparada.

El primer postulat diu que el nivell de protecció d'una llengua en general (i el règim lingüístic en particular) és independent del nivell d'autogovern del territori on es parla.

2.1. El cas de les regions autònomes

Si ens fixem en les regions autònomes d'Europa, hi ha casos de monolingüisme i hi ha casos de plurilingüisme.

5. Branchadell, "Reconocer el plurilingüismo".

6. Aquest és el plantejament pioner de Ninyoles, *Bases per a una política lingüística*.

A Åland, l'Estatut d'autonomia preveu un règim monolingüe a tots els nivells administratius:

36. The official language of Åland shall be Swedish. The language used in State administration, Åland administration and municipal administration shall be Swedish.

La possibilitat d'utilitzar el finès es limita a afers personals davant tribunals i altres funcionaris estatals:

37. In a matter concerning himself a citizen of Finland shall have the right to use Finnish before a court and with other State officials in Åland.

El cas més recent de regió autònoma monolingüe és Groenlàndia. Fins al juny de 2009 el groenlandès (*kalaallisut*) compartia l'estatus de llengua oficial de Groenlàndia amb el danès. En aquella data el groenlandès va esdevenir l'única llengua oficial de Groenlàndia. El que desconcerta una mica, en aquest context, és el paràgraf 3 de l'article 3 de la Llei 7 del parlament groenlandès de 19 maig de 2010 sobre la política lingüística:

Article 3

1. El groenlandès és la llengua oficial de Groenlàndia i s'utilitza amb finalitats oficials.
[..]
3. El danès es pot utilitzar amb finalitats oficials.
4. L'anglès i altres llengües es poden utilitzar en la mesura que calgui.

Certament, cal ser conscients de les particularitats d'aquestes dues autonomies. L'autonomia d'Åland té el seu origen en una decisió de la Societat de Nacions de 1921 com a resposta a la "crisi d'Åland", que va confirmar la sobirania finesa sobre les illes però va establir garanties internacionals sobre l'abast de la seva autonomia. En el cas de Groenlàndia, forma una "mancomunitat" (*Rigsfællesskabet*) amb el territori metropolità de Dinamarca i disposa d'un estatus a mig camí entre l'autonomia i la plena sobirania. (Entre altres particularitats, Groenlàndia va deixar la Comunitat Econòmica Europea i actualment es considera que el seu territori no forma part de la Unió tot i que els seus ciutadans són ciutadans de la Unió.)

Pel que fa al plurilingüisme, trobem regions autònomes amb un règim “desequilibrat” com Catalunya o “igualitari” com el Tirol del Sud.

El caràcter “igualitari” o “desequilibrat” es pot copsar en la mateixa redacció estatutària.

L'article 99 de l'Estatut d'autonomia del Trentino-Alto Adige (1972) estableix l'equiparació entre l'alemany i l'italià:

In the Region the German language is made equal to the Italian language, which is the official language of the State.

L'article 100.4 esmenta l'ús “conjunt” de totes dues llengües en els actes “destinats a la generalitat dels ciutadans”:

Except in cases expressly provided for — and except for the regulation through executive measures of cases of joint use of the two languages in documents intended for public use and in documents intended for more than one office — the right to use one or other of the two languages shall be recognised. The requirement to use only the Italian language in organisations of a military nature shall remain unchanged.

En el cas de Catalunya, l'Estatut d'autonomia no “equipara” el català amb el castellà com a llengua oficial sinó que singularitza el català i li atorga un determinat plus jurídic. Aquest plus jurídic es concreta en una certa asimetria en l'ús de les llengües en les relacions entre els poders públics i els ciutadans plasmades per la legislació. (Per raons d'espai aquí descartem les possibles consideracions sobre la doctrina jurisprudencial del Tribunal Constitucional espanyol, que darrerament ha adoptat diverses decisions d'incidència directa en la interpretació d'aquest concepte i que en limiten significativament l'abast.)

El Decret 107/1987, de 13 de març (DOGC núm. 827, de 10 d'abril), pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya, ofereix uns quants exemples d'aquesta asimetria. L'article 9 preveu que les comunicacions i notificacions dirigides a persones físiques o jurídiques es facin per defecte en català; per a rebre-les en castellà cal demanar-ho expressament. L'article 11 preveu que els impresos siguin oferts en la seva versió catalana; dels impresos en castellà només es diu que “seran

a disposició dels interessats”. (Certament, una altra cosa és el compliment d’aquesta disposició.) L’article 12 diu que els impresos bilingües “per a ús dins l’àmbit territorial de Catalunya” tindran caràcter excepcional. I l’article 19 estableix que els avisos, anuncis públics i publicitat de tota mena que procedeixi de la Generalitat i dels organismes que en depenen es faran en català a Catalunya. Només “si escau” es reproduiran en castellà, amb el benentès que en general caldrà evitar la doble versió simultània del mateix text. Des de la perspectiva sud-tiroleesa, i si deixem de banda la publicació de les lleis, la normativa catalana *no* preveu l’ús “conjunt” de les llengües oficials en els actes “destinats a la generalitat dels ciutadans”.

(Més endavant veurem casos de bilingüisme “desequilibrat” o “igualitari” a escala municipal.)

2.2. El cas de les federacions

Si ens fixem en les federacions, també hi ha casos de monolingüisme (Flandes, Valònia, 22 cantons de Suïssa) i hi ha casos de plurilingüisme (Brussel·les, quatre cantons de Suïssa).

A Suïssa, on la Constitució federal atribueix competència als cantons per a definir el seu propi règim lingüístic, 22 dels 26 cantons tenen un règim monolingüe. Un exemple és la república i cantó del Jura, el darrer cantó sorgit en el si de la federació (1979). L’article 3 de la Constitució estableix que el francès és la llengua nacional i oficial de la República i Cantó del Jura.

La Llei sobre l’ús de la llengua francesa del 17 de novembre de 2010 estableix clarament l’ús del francès en les relacions dels administrats amb les autoritats:

1. Sigui quin sigui el mètode que s’utilitza, les autoritats es comuniquen en francès amb els administrats, entre elles i en el seu si.
2. Els administrats es comuniquen amb les autoritats en francès.

Els quatre cantons plurilingües de Suïssa són Berna, Friburg, el Valais i els Grisons.

L'article 6 de la Constitució del cantó de Berna estableix que el francès i l'alemany són les llengües nacionals i oficials del cantó de Berna.

L'article 6 de la constitució del cantó de Friburg estableix que el francès i l'alemany són les llengües oficials del cantó.

L'article 12 de la constitució del cantó del Valais evita el terme “llengua oficial”:

La llengua francesa i la llengua alemanya són declarades nacionals.

La igualtat de tracte entre totes dues llengües s'ha d'observar en la legislació i en l'administració.

El cantó dels Grisons és l'únic cantó suís —i un dels pocs territoris europeus— que té un règim de tres llengües oficials. Segons l'article 3 de la constitució, l'alemany, el romanx i l'italià són les llengües cantonals i oficials equivalents dels Grisons.

El concepte “igualtat de tracte” de la constitució del Valais o l'adjectiu “equivalent” que utilitza la constitució del cantó dels Grisons expressen la voluntat d'establir un règim de bi- o trilingüisme “igualitari” al nivell cantonal, que és compatible amb règims lingüístics monolingües o bilingües dels municipis, una qüestió que abordarem després.

En tot cas, el fet que un cantó sigui bilingüe o trilingüe vol dir, com diu la constitució de Berna, que tota persona pot adreçar-se en la llengua oficial de la seva elecció a les autoritats competents per al conjunt del cantó.

En altres paraules, en els municipis monolingües de regions bilingües les persones queden subjectes a dos règims lingüístics diferents. Sense moure's de casa, només es poden comunicar amb els poders públics municipals en la llengua oficial del municipi, però poden triar la llengua de relació amb els poders públics regionals (i estatals, com direm després).

2.3. El cas dels estats independents

Si ens fixem en els estats independents, també és obvi que hi ha casos de monolingüisme i hi ha casos de plurilingüisme.⁷

La majoria d'estats europeus són monolingües. Alguns d'aquests estats són monolingües en tots els nivells administratius i altres tenen règims plurilingües al nivell regional i/o municipal. Entre els primers destaquen França i Grècia. Entre els segons els casos més coneguts són Dinamarca (Fèroe), Espanya (Catalunya i les altres quatre comunitats autònomes amb dues llengües oficials), Itàlia (Trentino-Alto Adige i Vall d'Aosta), els Països Baixos (Frísia) i el Regne Unit (Gal·les). A l'Europa Central i de l'Est n'hi ha uns quants més que preveuen règims plurilingües al nivell municipal. Un cas poc estudiat que pot anar bé d'esmentar és Estònia. Estònia té la fama de tenir un dels règims de monolingüisme més durs del continent. Tanmateix, l'article 52.2 de la Constitució estableix que

in localities where the language of the majority of the residents is not Estonian, local governments may, to the extent and pursuant to procedure provided by law, use the language of the majority of the permanent residents of the locality as an internal working language.

Segons Rannut⁸ l'article 52.2 de la Constitució d'Estònia "enables the existence of the official bilingual language regime in an officially monolingual state".

Els estats plurilingües més coneguts d'Europa són Bèlgica, Finlàndia i Suïssa.

La Constitució finlandesa, per exemple, diu que les llengües nacionals de Finlàndia són el finès i el suec, i estableix que el dret a usar aquestes llengües davant els tribunals i altres autoritats i a rebre documents oficials en aquestes llengües ha de ser garantit per llei.

El plurilingüisme d'aquests estats és compatible amb regions i/o municipis monolingües. Ja hem parlat d'Åland, una regió autònoma monolingüe de Finlàndia, i dels cantons monolingües de Suïssa. Fora d'Åland, Finlàndia no té al-

7. Per a una visió de conjunt vegeu Pons, *L'oficialitat lingüística*.

8. Rannut, *Language Planning in Estonia*, 47.

tres regions autònomes; després parlarem amb cert detall dels seus municipis, que poden ser monolingües o bilingües. Segons la Llei de llengües 423/2003, els ciutadans tenen el dret a usar el finès o el suec davant una autoritat estatal i l'autoritat d'un municipi bilingüe. En un municipi monolingüe el dret a usar el finès o el suec només és reconegut en casos molt particulars:

Section 10 — The linguistic rights of a private individual before an authority

1. Everyone has the right to use Finnish or Swedish before a State authority and an authority of a bilingual municipality. In addition, an authority shall arrange that a person to be heard in a matter has the possibility of being heard in his or her own language, Finnish or Swedish.
2. A unilingual municipal authority uses the language of the municipality, unless the authority decides otherwise on request or unless otherwise provided elsewhere in law. However, everyone has the right to use, and be heard in, his or her own language in a matter that has become pending on the initiative of an authority and that directly affects his or her fundamental rights, the fundamental rights of a person in his or her custody, or an obligation that he or she has been assigned by the authority.

3. Règims lingüístics i composició sociolingüística

Si no és el grau o nivell d'autonomia, quina és la variable rellevant que es relaciona amb el règim lingüístic que adopten les comunitats polítiques? Aquí ens agradaria defensar un segon postulat: els territoris lingüísticament heterogenis tendeixen a tenir règims plurilingües, i els territoris lingüísticament homogenis tendeixen a tenir règims monolingües.⁹

En la línia del que dèiem a la introducció, aquest no és un postulat normatiu sinó empíric. No volem suggerir que el més “just” per a un territori lingüísticament heterogeni sigui tenir un règim plurilingüe, tot i que és obvi que existeixen elaboracions teòriques que defensen precisament això.¹⁰

9. En aquesta secció els territoris seran regions i estats i deixarem el nivell municipal per a la secció següent.

10. Riera, *Why Languages Matter to People*, una de les aportacions teòriques recents més interessants en aquesta línia de pensament, fa una defensa explícita del pluringüisme en “mixed societies” en general i a Catalunya en particular.

Per a entendre aquest postulat adoptem el vell criteri de Lijphart,¹¹ segons el qual un estat és lingüísticament homogeni si el 80 per cent o més de la població parla la mateixa llengua. (El significat de “parlar” és certament discutible i pot variar d’un context a l’altre, en funció de les dades disponibles.) Per evitar classificar com a homogenis estats amb minories lingüístiques considerables, completem el criteri de Lijphart amb un matís inspirat en Fishman:¹² un estat és lingüísticament homogeni si el 80 per cent o més de la població parla la mateixa llengua *i no hi ha cap minoria lingüística “significativa”*. (Cal dir que Fishman partia d’una definició que situava l’homogeneïtat en el 85 per cent o més de la població. El criteri encara pot ser més exigent: a Riera,¹³ els casos homogenis es caracteritzen per “a single language group that includes more than the 90% of population”. En aquesta obra s’utilitza de manera central el concepte de “mixed society”, que és aplicable a algunes de les nostres *politie*s lingüísticament heterogènies però no a totes: per Riera, en les societats mixtes “significant numbers of the long-settled population belong to different large language groups but live intermingled, so that groups cannot be territorially separated”).

3.1. El cas de les regions autònomes

Si ens tornem a fixar en les regions autònomes d’Europa, el postulat es compleix invariablement.

Examinem primer les regions autònomes que tenen règims monolingües.

Segons les dades de Statistics and Research Åland, l’any 2018 el 86,8 per cent de la població de l’arxipèlag tenia el suec com a llengua materna. Els parlants del finès representaven el 4,7 per cent de la població i totes les altres llengües reunides comprenien el 8,5 per cent dels habitants. Entre 2000 i 2018 el suec ha perdut 7 punts que han estat guanyats per les “altres llengües”, però podem afirmar que Åland segueix essent un territori lingüísticament homogeni.

11. Lijphart, *Democracies*.

12. Fishman, “Some Contrasts”.

13. Riera, *Why Languages Matter to People*.

En el cas de Groenlàndia, si bé no hi ha dades estadístiques oficials es calcula que els parlants de groenlandès se situen entorn del 88 per cent de la població.

Examinem a continuació les regions autònomes que tenen règims plurilingües.

En el cas de Catalunya, les dades de l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població de 2018 indiquen que el castellà és la llengua inicial del 52,7 per cent de la població i el català, del 31,5. Si el criteri és la llengua habitual, els percentatges són 48,6 i 36 respectivament.

Al Tirol del Sud, el cens de població de 2011 indica que el 69,41 per cent de la població pertanyia al grup lingüístic alemany, el 26,06 a l'italià i el 4,53 al ladí. (En aquest cas, cal tenir present que el cens no mesura la llengua materna o inicial ni la llengua habitual: els ciutadans han de declarar simplement a quin grup lingüístic "pertanyen".)

3.2. El cas de les federacions

Passem ara al cas de les federacions. Com és sabut, Bèlgica —un país pioner en la matèria amb el seu cens de 1846— va suprimir els censos lingüístics l'any 1961. Se suposa, en tot cas, que tant Flandes com Valònia són territoris lingüísticament homogenis.

En el cas de Suïssa també s'observa que els cantons amb règims monolingües són lingüísticament homogenis. Per mesurar l'homogeneïtat o heterogeneïtat dels cantons suïssos s'ha utilitzat tradicionalment el cens de població, que des de 2010 es desenvolupa amb un nou format. L'anomenat "relevé structurel" (de *Strukturerhebung*, it *rilevazione strutturale*) és el sistema estadístic que va succeir els censos de població. És una enquesta que s'administra a una mostra d'almenys 200.000 persones més grans de 15 anys i conté tres preguntes lingüístiques: la llengua principal, definida com la llengua en què hom pensa i que coneix millor; la llengua parlada habitualment a casa / amb els parents, i la llengua parlada habitualment a la feina / al lloc de formació. Aquí utilitzarem invariablement la pregunta de la llengua principal.

Entre els cantons que tenen un règim monolingüe, el cantó més homogeni és Appenzell Innerrhoden, on el 91,74 per cent dels habitants té l'alemany com a llengua principal segons dades de 2017. Els menys homogenis són Ginebra (el 79,74 per cent té el francès) i Basilea-Ciutat (el 77,05 té l'alemany). Tots dos cantons es troben per sota del 80 per cent i els classifiquem com a homogenis en virtut del matis de Fishman: a Ginebra els germanòfons són el 4,28 per cent de la població, i a Basilea-Ciutat els italianòfons són el 6,56 per cent, per davant dels francòfons, que representen el 4,80 per cent. Podríem considerar que cap d'aquestes minories és prou "significativa".

Entre els cantons que tenen un règim plurilingüe, els Grisons, Friburg i el Valais compleixen el postulat. Als Grisons l'alemany és la llengua principal del 74 per cent de la població, els qui declaren el romanx són el 14,73 i els qui declaren l'italià, el 12,96. A Friburg el 68,80 per cent tenen el francès com a llengua principal i el 27,13 l'alemany. I al Valais la situació és molt semblant: els percentatges del francès i de l'alemany són 67,83 i 24,31 respectivament. L'únic cas que es desvia del postulat tal com està formulat literalment és Berna. A Berna el 83,55 tenen l'alemany com a llengua principal i el 10,53 tenen el francès. Amb el criteri del 80 per cent i prou Berna seria un cantó homogeni, però podem considerar que els francòfons del cantó constitueixen una minoria "significativa".

Si hi ha raons per a suposar que Flandes i Valònia són homogenis, tots els indicis assenyalen que la regió de Brussel·les no ho és en el mateix sentit. En el Taalbarometer de BRIO s'investiga la llengua de casa en la família d'origen (*thistaal gezin van oorsprong*) dels ciutadans de Brussel·les. Segons les dades de 2013, el 33,6 per cent parlava només francès a casa; el 14,9 per cent, francès combinat amb una altra llengua; el 14,1 per cent, francès i neerlandès, i el 5,4 per cent, neerlandès.¹⁴

3.3. El cas dels estats independents

Acabem amb un repàs dels estats independents. Branchadell¹⁵ va analitzar els divuit nous estats apareguts a Europa entre 1991 i 2008 com a resultat de

14. Janssens, *Samenvatting BRIO-taalbarometer 3*.

15. Branchadell, "Monolingüisme oficial en estats lingüísticament heterogenis".

la desintegració de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques, la República Federal Socialista de Iugoslàvia i la República Socialista Txecoslovaca. D'aquests divuit estats deu són homogenis i vuit són heterogenis. Entre els deu estats homogenis nou tenen un règim monolingüe (una sola llengua oficial *de l'estat*), i només un (Kosovo) té un règim plurilingüe. Entre els vuit estats heterogenis, sis tenien originalment un règim monolingüe (Bielorússia, Estònia, Letònia, Macedònia, Moldàvia i Ucraïna) i dos són originalment plurilingües (Bòsnia i Hercegovina i Montenegro). Dels sis estats originalment monolingües, quatre han deixat de ser-ho o almenys han introduït el plurilingüisme al nivell regional (Bielorússia, Macedònia, Moldàvia i Ucraïna), i el monolingüisme oficial estatal només persisteix en dos casos (Estònia i Letònia), amb el benentès, com s'ha dit anteriorment, que la Constitució d'Estònia preveu la possibilitat d'un règim plurilingüe al nivell municipal.¹⁶

A la resta d'Europa els estats clarament homogenis tenen invariablement règims monolingües al nivell de l'estat. L'excepció que confirma la regla és Finlàndia. Segons dades de 2018, el 87,6 per cent de la població té el finès com a llengua materna i només el 5,2 el suec. (Aquesta excepció no invalida el postulat, que en la mesura que parla de tendències no exclou que territoris heterogenis puguin tenir règims monolingües ni a l'inrevés.) Entre els estats clarament heterogenis predominen els règims plurilingües. En aquesta categoria trobem Bèlgica i Suïssa. Com hem dit, a Bèlgica no hi ha dades lingüístiques oficials però es considera que els neerlandòfons són una mica més del 50 per cent de la població i els francòfons, una mica menys. A Suïssa les dades de 2017 indiquen que el 62,63 per cent de la població té l'alemany com a llengua principal, el 22,86 el francès i el 8,18 l'italià. (Amb només 44.354 persones, el romanx constitueix el 0,53 per cent de la població.) L'excepció que confirma la regla podria ser Espanya. Si bé no hi ha estadístiques oficials estatals, és possible que els hispanòfons siguin més del 80 per cent de la població total (46,7 milions), però els catalanòfons suposen una minoria "significativa". Queda entès, d'altra banda, que l'excepció es refereix al règim lingüístic de l'estat. Al nivell regional i municipal Espanya té implantats règims plurilingües molt desenvolupats.

16. Rannut, *Language Planning in Estonia*.

4. Règims lingüístics al nivell municipal

Un cop fet el *tour* panoràmic per regions i estats d'Europa, ara voldríem posar el focus en els règims lingüístics dels municipis. Més concretament, pensem que una anàlisi detinguda del nivell municipal dels quatre cantons plurilingües de Suïssa pot resultar instructiva. (Les dades lingüístiques que donarem a continuació provenen de l'informe del Servei Federal d'Estadística *Les régions linguistiques de la Suisse* de 2017; en aquest informe es proporcionen les dades agrupades de les "enquestes estructurals" dels anys 2010-2014 relatives a la pregunta "Quelle est votre langue principale, c'est-à-dire la langue dans laquelle vous pensez et que vous savez le mieux?").

Comencem pel cas del Valais, que és el més simple dels quatre. El Valais combina el bilingüisme regional amb el monolingüisme de *tots* els seus municipis. Tots els municipis de la part oest del cantó són unilingües francòfons, i tots els de la part est, unilingües germanòfons. A la capital, Sion, el 83,6 per cent de la població té el francès com a llengua principal. Un exemple de municipi germanòfon podria ser Brig-Gils, on el 90,8 per cent de la població té l'alemany com a llengua principal.

Berna combina el bilingüisme al nivell regional amb el monolingüisme de la majoria dels seus municipis. Els municipis de l'extrem nord del cantó són francòfons i els de la resta del cantó, germanòfons. Però just a la frontera lingüística hi ha els municipis de Biel/Bienne i Evillard, que tenen un règim bilingüe. A la ciutat de Biel/Bienne el 53,2 per cent de la població té l'alemany com a llengua principal i el 40,2 hi té el francès. Al municipi limítrof d'Evillard les proporcions són 62,4 i 42,7 respectivament.

La distinció entre bilingüisme igualitari i bilingüisme desequilibrat que fèiem a propòsit de regions i estats també es pot fer en relació amb els municipis. Evillard és un exemple prou gràfic de bilingüisme igualitari. Segons l'article 2 de la constitució municipal, "l'alemany i el francès són llengües oficials *équivalents*" (la cursiva és nostra). D'acord amb això, "els actes legislatius del municipi i les comunicacions oficials adreçades a la població es redacten en totes dues llengües oficials".

Friburg també combina el bilingüisme regional amb el monolingüisme de la majoria dels seus municipis. La franja oriental del cantó és germanòfona i

la resta del cantó, francòfona. Sobre la frontera lingüística hi ha la ciutat de Fribourg/Freiburg i altres municipis menors que tenen un règim bilingüe. A Fribourg, el 69,4 per cent de la població té el francès com a llengua habitual i el 21,4 l'alemany. Es considera que els altres municipis bilingües del cantó són Murten/Morat (de 80,9 fr 17,7), Meyriez (de 86,7 fr 21,9), Courgevau (de 53,8 fr 42,1) i Courtepin (fr 66,4 de 27). (Diem “es considera” perquè en cap d'aquests llocs la constitució municipal declara formalment l'oficialitat de totes dues llengües).

El cas més complex és el del cantó dels Grisons, que combina el bilingüisme regional amb el monolingüisme de certs municipis (alemany, romanx o italià) i el bilingüisme de certs altres (romanx-alemany), sense la territorialització observable en els altres cantons plurilingües. (En els termes de Riera,¹⁷ els Grisons és el cantó suís més semblant a una “mixed society”). A la secció 5 analitzarem amb detall la relació entre el règim lingüístic dels municipis dels Grisons i la seva composició lingüística. De moment n'hi ha prou de dir que els municipis dels Grisons satisfan el nostre postulat adaptat a la legislació dels Grisons, que considera monolingüe un municipi on almenys el 40 per cent de la població pertanyi a una comunitat lingüística autòctona, i considera bilingüe un municipi on hi pertanyi almenys el 20 per cent. En l'estudi que es va fer per a la Llei de llengües dels Grisons, basat en el cens de població de 2000, es van identificar 70 municipis on els parlants del romanx eren més del 50 per cent de la població (el llindar previst pel projecte de llei), 29 municipis on ho eren els parlants d'italià, i 23 municipis on els parlants de romanx eren entre el 20 i el 50 per cent de la població.

Com a conclusió d'aquesta secció podem dir que els municipis també compleixen el postulat que relaciona l'heterogeneïtat lingüística amb el bilingüisme. Tots els municipis bilingües de Suïssa són lingüísticament heterogenis, i no hi ha cap municipi lingüísticament heterogeni que no tingui un règim bilingüe.

5. Tria de règim lingüístic municipal

Una pregunta interessant és si aquest postulat té alguna mena de reflex legislatiu. En general, ens interessa saber com es determina el règim lingüístic

17. Riera, *Why Languages Matter to People*.

dels municipis. La qüestió es pot desglossar en tres preguntes: (a) l'actor que decideix, (b) el principi o criteri pròpiament dit que s'aplica i (c) les regles de canvi (si es preveuen canvis de règim lingüístic).

A continuació donarem una ullada als municipis suïssos i després als finlandesos, que també ens proporcionen informació molt interessant.

La constitució del cantó de Berna és l'única dels quatre cantons plurilingües que especifica els seus municipis (i districtes) bilingües:

2 Les llengües oficials són:

- a. el francès a la regió administrativa del Jura bernès;
- b. el francès i l'alemany a la regió administrativa del Seeland així com al districte administratiu de Biel/Bienne;
- c. l'alemany a les altres regions administratives així com al districte administratiu del Seeland.

3 Les llengües oficials dels municipis dels districtes administratius de la regió administrativa del Seeland són:

- a. el francès i l'alemany als municipis de Biel/Bienne i d'Evilard;
- b. l'alemany als altres municipis.

En aquest cas, el legislador cantonal és qui ha decidit que Biel/Bienne i Evilard siguin bilingües. Però la constitució no especifica en virtut de quin criteri ho són ni esmenta la possibilitat que aquests municipis (o qualsevol altre municipi del cantó) canviïn de règim lingüístic.

La constitució del cantó de Friburg preveu la possibilitat que els municipis amb una minoria lingüística "important" o "significativa" (*bedeutend*) siguin bilingües:

Article 6

3 La llengua oficial dels municipis és el francès o l'alemany. Als municipis que inclouen una minoria lingüística autòctona important, el francès i l'alemany poden ser les llengües oficials.

La noció de minoria lingüística important o significativa no ha estat mai definida. En general, i com diu el Rapport 68 (25 juny de 2013) del Consell d'Estat de Friburg, “à ce jour, aucune norme légale cantonale n'existe pour déterminer la langue officielle d'une commune fribourgeoise”.

Els diferents intents que hi ha hagut per a definir en quins casos els municipis *han de* ser bilingües no han tingut traducció legislativa. Un exemple és l'anomenat Rapport Schwaller (Rapport de la Commission d'étude pour l'application de l'article 21 de la Constitution fribourgeoise sur les langues officielles), que va proposar aquestes dues condicions:

Un municipi és reconegut com a bilingüe si:

- a) La proporció del grup lingüístic minoritari sobre el conjunt de la població resident de les dues llengües oficials és d'almenys el 30 per cent; aquesta proporció s'estableix sobre la base dels resultats del darrer cens federal i ha de ser confirmada per les proporcions dels dos censos anteriors; i que
- b) El territori del municipi està en contacte directe amb el territori d'un municipi monolingüe d'una banda i el d'un municipi de l'altra llengua oficial o d'un municipi bilingüe de l'altra.

El mateix Rapport 68 suggeria que el règim lingüístic dels municipis no l'ha de fixar el legislador sinó els municipis mateixos en virtut de la seva autonomia municipal:

El Consell d'Estat considera que la qüestió lingüística és constitutiva de la identitat dels municipis, que es defineixin com a germanòfons, francòfons o bilingües. En aquest sentit, considera que s'ha de respectar estrictament el principi constitucional de l'autonomia municipal (art. 129.2). El Consell d'Estat considera, doncs, que correspon a cada municipi determinar si se sent “bilingüe”, i de traduir aquesta identitat als fets, tot respectant un altre principi constitucional, el de la territorialitat de les llengües (art. 6.2).

D'acord amb això, no és el legislador cantonal que ha decidit que Friburg o els altres municipis esmentats siguin bilingües sinó els municipis mateixos. Més enllà de la presència d'una minoria lingüística “important” o “significativa”, el legislador no ha establert cap criteri per a determinar el règim bilingüe ni ha previst regles per a canviar de règim.

El cas dels Grisons torna a ser el més sofisticat. La resposta a les nostres preguntes la trobem a la Llei de llengües (SpG) del 19 d'octubre de 2006, que va ser acceptada en referèndum el 17 de juny de 2007.

En primer lloc, són els municipis que estableixen les seves llengües oficials d'acord amb els principis de la llei:

Article 16.1

En la seva legislació els municipis estableixen les llengües oficials segons els principis d'aquesta llei.

Els "principis d'aquesta llei" són establerts pels paràgrafs 2 i 3 del mateix article 16:

Article 16.2 i 3

- Els municipis amb una proporció d'almenys el 40 per cent de persones pertanyents a una comunitat lingüística autòctona són considerats monolingües.
- Els municipis amb una proporció d'almenys el 20 per cent de persones pertanyents a una comunitat lingüística autòctona són considerats plurilingües.

Els percentatges a què fa referència la llei es fixen en funció del cens de població, que des de 2010 es desenvolupa en els termes descrits anteriorment (*relevé structurel*):

Article 16.4

Per determinar la proporció d'una comunitat lingüística es fan servir els resultats del darrer cens federal. Es consideren pertanyents a la comunitat lingüística romanxa o italiana totes les persones que indiquen la llengua romanxa o italiana en la resposta d'almenys una pregunta sobre la pertinença lingüística.

La llei no solament estableix els criteris estadístics per a establir si els municipis tenen un règim monolingüe o bilingüe; també preveu les regles per a canviar d'un règim monolingüe a un de plurilingüe o a l'inrevés:

Article 24.1

El canvi d'un municipi monolingüe a un municipi plurilingüe i viceversa, així com el canvi d'un municipi plurilingüe a un municipi de llengua alemanya, està

subjecte a una votació popular. Una tal proposta pressuposa que la proporció de persones que pertanyen a la comunitat lingüística autòctona ha baixat per sota del 40 per cent en cas de canvi d'un municipi monolingüe a un municipi bilingüe i per sota del 20 per cent en cas de canvi d'un municipi plurilingüe a un municipi de llengua alemanya.

Com es pot veure, el canvi de règim se sotmet a referèndum i pressuposa, com a condició prèvia, que s'hagin alterat els percentatges dels grups lingüístics. El llinard d'aprovació del referèndum és més exigent quan el canvi és de plurilingüe a monolingüe (alemany) que quan és de monolingüe a plurilingüe:

Article 24.2

Un canvi de llengua es considera acceptat si l'aproven la majoria en cas de canvi d'un municipi monolingüe a un municipi plurilingüe i dos terços dels votants en cas de canvi d'un municipi plurilingüe a un municipi de llengua alemanya, un cop descomptats els sufragis en blanc i nuls.

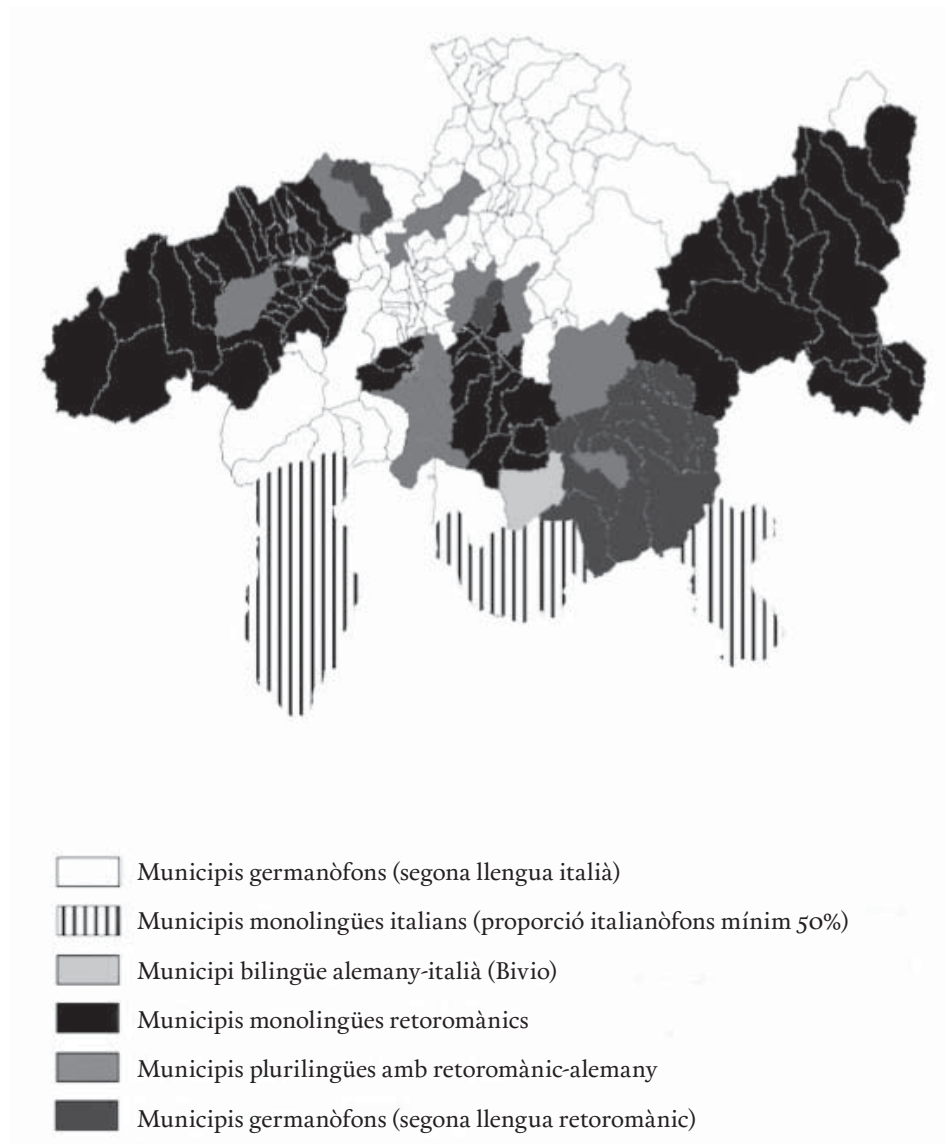
En qualsevol cas, les decisions sobre el canvi de règim necessiten l'aprovació del govern cantonal.

Aquest model, que flexibilitza l'aplicació del principi de territorialitat, ha estat elogiat com un avenç respecte a l'immobilisme belga en aquesta matèria.¹⁸ Cal dir, de tota manera, que aquesta flexibilitat prevista encara no s'ha materialitzat mai: des de l'entrada en vigor de la llei (2007) als Grisons no s'ha celebrat cap referèndum en el sentit de l'article 24.

El cantó dels Grisons no disposa de cap mapa oficial actualitzat dels municipis segons el seu règim lingüístic. Com a aproximació oferim el mapa que es presenta a continuació. Aquest mapa figura a la publicació *Botschaft der Regierung an den Grossen Rat* (Heft Nr. 2/2006-2007). Es tracta d'una simulació basada en el supòsit del projecte de llei de llengües, que situava el llinard per als municipis monolingües no en el 40 sinó en el 50 per cent, i naturalment feta sobre el mapa d'aquella època, anterior a l'onada de fusions dels darrers anys.

18. Stojanovic, "Une conception dynamique".

Il·lustració 1. Municipis del cantó dels Grisons segons el seu règim lingüístic

Font: *Botschaft der Regierung an den Grossen Rat* (Heft Nr. 2/2006-2007)

Com dèiem anteriorment, la fusió de municipis que hi ha hagut als Grisons ha sofisticat encara més el sistema.

Surses és un municipi resultat de la fusió de nou antics municipis (1 de gener de 2016). La constitució municipal estableix que la llengua oficial del municipi és el romanx però preveu una “solució especial” (*spezielle Lösung*) per a l'antic municipi de Bivio, que segons el cens de 2000 tenia un 55,39% de la població de llengua alemanya; el 29,41 de llengua italiana, i el 12,25 de llengua romanxa.

Art. 5

El romanx és la llengua oficial i escolar del municipi.

D'acord amb el principi de territorialitat establert a les constitucions federal i cantonal i tenint en compte la composició lingüística tradicional, s'aplica una solució especial al territori de l'antic municipi de Bivio.

Obersaxen Mundaun és un municipi resultat de la fusió dels antics municipis de Mundaun i Obersaxen (1 de gener de 2016). Tot i que el municipi és bilingüe (alemany i romanx), la constitució municipal considera que l'antic municipi de Mundaun pertany al *Sprachgebiet* (domini o àmbit lingüístic) romanx.

Art. 5

Llengua oficial i escolar

Les llengües romanxa i alemanya són les llengües oficials i escolars en els afers municipals.

[...]

D'acord amb el principi de territorialitat establert a les constitucions federal i cantonal i tenint en compte la composició lingüística tradicional, el territori de l'antic municipi romanxoparlant de Mundaun pertany al territori lingüístic romanx.

Bergün i Filisur és un municipi resultant de la fusió dels antics municipis de Bergün/Bravuogn i Filisur (1 de gener de 2018). La constitució municipal declara que el municipi és bilingüe i estableix que cada component del nou municipi mantingui el seu règim lingüístic anterior: alemany i romanx a Bergün/Bravuogn i alemany a Filisur.

Art. 5

El municipi és bilingüe. A l'antic municipi de Bergün/Bravuogn són oficials l'alemany i el romanx, i a Filisur ho és l'alemany.

Un cop examinats els municipis suïssos, donem una ullada també als municipis finlandesos. En aquest cas, l'actor que decideix si un municipi és monolingüe o bilingüe no són els municipis mateixos sinó el govern finlandès. La llei de llengües 423/2003 ho expressa així:

The Government determines every ten years by a Government Decree, on the basis of the official statistics, which municipalities are bilingual and which is the language of the majority in these municipalities, as well as which municipalities are unilingual Finnish or Swedish-speaking municipalities.

En aquest cas, el principi o criteri es basa en “the official statistics” i fa atenció tant al percentatge de parlants de cada llengua (com als Grisons) com també al seu nombre absolut (a diferència dels Grisons):

A municipality is designated bilingual if the population includes both Finnish and Swedish speakers and the minority comprises at least eight percent of the population or at least 3,000 persons. A bilingual municipality is designated unilingual if the minority comprises less than 3,000 persons and its proportion has decreased below six percent.

Les previsions per a la dècada actual són al Decret 53/2012 sobre l'estatus lingüístic dels municipis. Aquesta regulació va entrar en vigor l'1 de gener de 2013 i estarà en vigor fins al 31 de desembre de 2022.

D'acord amb aquestes previsions, dels 311 municipis que hi ha des de 2017 a Finlàndia, 16 són monolingües (suec) i 33 són bilingües suec-finès. Els 16 municipis monolingües (suec) són tots a les illes Åland. Dels 33 municipis bilingües, on resideixen 1,75 dels 5,5 milions de finlandesos, 15 tenen el suec com a llengua majoritària i 18, el finès.

Els municipis tenen un cert marge de maniobra respecte a l'aplicació del criteri anterior:

On the recommendation of the municipal council, the Government may determine by a Government Decree that the municipality is bilingual for the

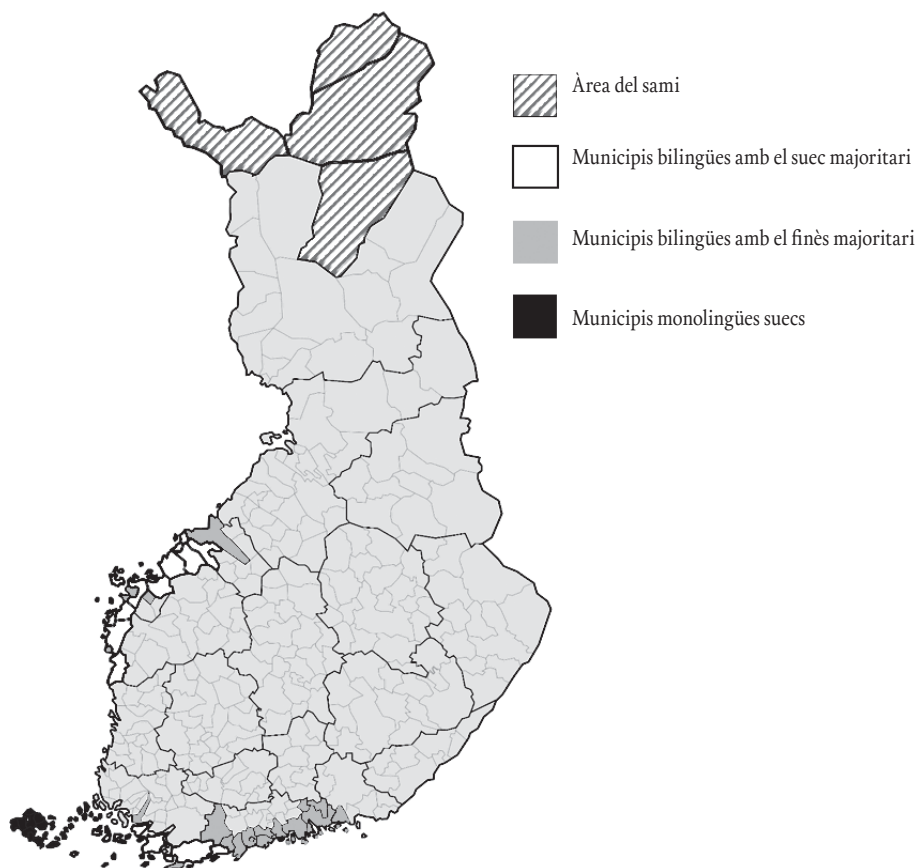
following ten-year period, even if the municipality would otherwise be unilingual [és a dir, no compleix els criteris estadístics per a ser bilingüe].

A diferència dels Grisons, cal dir que a Finlàndia sí que hi ha municipis que han canviat de règim lingüístic. En els darrers temps els darrers municipis monolingües en suec de la Finlàndia continental han esdevingut bilingües a petició pròpia, tot i no complir els criteris per a ser-ho. Es tracta dels municipis de Larsmo (Luoto en finès) i Korsnäs (1 de gener de 2015) i de Närpes (Närpiö en finès) (1 de gener de 2016).

No és difícil comprovar que cap d'aquests municipis complia el percentatge mínim (8 per cent) ni el nombre absolut mínim (3.000 persones) per a esdevenir bilingüe. El 31 de desembre de 2014 Larsmo tenia 305 parlants de finès (6%) i 4.713 de suec (92,3%) sobre un total de 5.107 habitants. Korsnäs tenia 72 parlants de finès (3,2%) i 1.930 de suec (87%) sobre un total de 2.219 habitants. I el 31 de desembre de 2015 Närpes tenia 523 parlants de finès (5,6%) i 7.747 de suec (82,5%) sobre un total de 9.387 habitants.

No ens consta que Finlàndia disposi de cap mapa oficial actualitzat dels municipis segons el seu règim lingüístic. A continuació es pot veure el mapa, força acurat, que publica Wikipedia:

Il·lustració 2. Municipis de Finlàndia segons el seu règim lingüístic

Font: Wikipedia

En negre hi ha els municipis monolingües suecs (illes Åland), en blanc els municipis bilingües amb el suec majoritari i en gris els municipis bilingües amb el finès majoritari. La resta són els municipis monolingües finesos. (La part llistada correspon a l'àrea del sami, en la qual no entrem en aquest article. Les regulacions de què hem parlat aquí només afecten les llengües “nacionals”, i el sami, per més discutible que sembli, no té aquesta condició.)

Després d'aquesta consideració dels municipis suïssos i finlandesos, podem resumir les nostres preguntes en la taula següent. (En el cas de Suïssa posem el focus en el cantó dels Grisons, que és l'únic que proporciona respostes a totes les preguntes.)

	Qui decideix?	Quins criteris (sociolingüístics) aplica?	Amb quines regles de canvi?
Suïssa	El municipi seguint els principis de la llei cantonal	El percentatge de parlants segons el cens de població. Un municipi és monolingüe si almenys el 40 per cent de la població pertany a una comunitat lingüística autòctona i bilingüe si almenys hi pertany el 20 per cent de la població	a) alteració del percentatge: per a passar de monolingüe a bilingüe el percentatge de la comunitat lingüística autòctona ha de caure per sota del 40 per cent, i per a passar de plurilingüe a monolingüe alemany ha de caure per sota del 20 per cent; b) referèndum municipal: aprovació de la majoria per a passar de monolingüe a bilingüe i de dos terços per a passar de bilingüe a monolingüe alemany; c) aprovació del cantó
Finlàndia	L'estat	El percentatge o el nombre absolut de parlants segons el cens de població. Un municipi és bilingüe si la minoria comprèn com a mínim el 8 per cent de la població o com a mínim 3.000 persones	Alteració del percentatge i del nombre absolut. Un municipi esdevé monolingüe si la minoria comprèn menys de 3.000 persones i el percentatge ha baixat del 6 per cent. L'ajuntament també pot demanar un canvi de règim a l'estat encara que no es donin aquestes condicions

6. Un règim lingüístic per a Catalunya

Un cop feta tota aquesta exploració, tornem a la qüestió que ens interessa, que és el règim lingüístic per a Catalunya que s'adigui més amb els precedents europeus. Com veurem, la possibilitat de jugar a tres nivells —incloent-hi el municipal— obre perspectives de canvi que fins ara han estat poc o gens considerades.

En el context autonòmic actual, Catalunya difícilment podria tenir un règim lingüístic diferent del que té. (Recordem sempre la noció restringida de “règim lingüístic” que estem utilitzant en aquest article.) El marc legal no ho permet, sobretot després que s'hagi interpretat que “l'Estat” que esmenta l'article 3 de la Constitució (“el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat”) no es refereix simplement a les institucions de l'estat sinó que abasta també el *territori* de l'estat. En aquest context s'ha de reconèixer que la possibilitat que Catalunya o qualsevol altra comunitat tingués una sola llengua oficial es va descartar expressament en el debat constitucional. Però diem “difícilment” perquè en abstracte no és impossible una reforma constitucional que permeti un règim monolingüe a Catalunya fins i tot mantenint el castellà com a única llengua oficial de l'estat. El cas groenlandès és un precedent interessant de

territori autònom que té una sola llengua oficial que al seu torn no és llengua oficial de l'estat a què pertany. Naturalment, la hipotètica reforma constitucional també podria convertir el català en llengua oficial de l'estat, amb la qual cosa l'hipotètic règim monolingüe de Catalunya s'arregleraria amb el de les regions monolingües de Bèlgica o Suïssa.

En el supòsit que Catalunya es convertís en un estat federat d'una federació espanyola, les possibilitats serien si fa no fa les mateixes, tot i que la federalització podria ser un al·licient institucional perquè el català es convertís en una llengua oficial de l'estat (federal), cosa que facilitaria un hipotètic règim de monolingüisme a Catalunya.

En el supòsit que Catalunya es convertís en un estat independent, a priori totes les opcions estarien obertes. Les restriccions de l'actual Constitució espanyola o d'una hipotètica Constitució federal desapareixerien i el nou poder constituent podria triar entre un règim plurilingüe semblant a l'actual i un règim monolingüe. (Si donem una ullada a les propostes de Constitució catalana que van circular pels volts de 2015, com fa Branchadell,¹⁹ veurem que n'hi ha que opten per una cosa i n'hi ha que opten per l'altra.)

Amb més o menys dificultats, podríem dir que Catalunya compleix el nostre postulat 1, segons el qual el nivell de protecció d'una llengua en general (i el règim lingüístic en particular) és independent del nivell d'autogovern del territori on es parla. Sigui autònoma, "federal" o independent, en abstracte Catalunya podria tenir un règim plurilingüe com el que té o virar a un de monolingüe. Ara bé, la qüestió que ens plantegem aquí no es refereix als règims lingüístics possibles, sinó al règim lingüístic que s'adiu millor amb els precedents europeus.

Aquí és on entra en joc el nostre postulat 2, segons el qual els territoris lingüísticament heterogenis tendeixen a tenir règims plurilingües i els territoris lingüísticament homogenis, règims monolingües. Aquí podríem transformar el postulat 2, que assenjala una correlació empírica, en una cosa més exigent: el règim lingüístic més apropiat per a un territori lingüísticament heterogeni és un règim plurilingüe.

19. Branchadell, "La propensione catalana al monolingüismo".

Aplicat al cas català, aquest postulat més exigent descansa en dos pilars: un és un principi general i l'altre són les preferències dels ciutadans catalans respecte al règim lingüístic del seu país. El principi general és una elaboració de les reflexions que va fer Jonathan Pool en els seus estudis dels anys 90 del segle xx sobre el “problema” de la llengua oficial. El podríem formular així: si poden triar entre règims lingüístics, les persones prefereixen un règim lingüístic on la seva llengua sigui oficial. Aquest principi es pot exemplificar en molts contextos. Aplicat a estats, un exemple fàcil és el de la Unió Europea: entre un règim de monolingüisme anglès o bilingüe anglès-francès (que és el que té el Consell d'Europa) i un règim de plurilingüisme on la llengua de cada estat sigui oficial, els estats membre de la Unió han triat la segona opció. Aplicat a ciutadans, aquest és el principi que explica que molts catalans, si poguessin triar, preferirien un règim lingüístic a la Unió on el català també fos oficial.

Per més estrany que sembli atesa la sensibilitat de la qüestió (o potser precisament per això), les preferències dels ciutadans catalans respecte al règim lingüístic de Catalunya no han estat estudiades a fons amb criteris científics. Ara bé, la veritat és que tots els indicis disponibles assenyalen que el règim preferit és un règim de plurilingüisme. Branchadell²⁰ va fer un repàs de les enquestes periodístiques disponibles en aquell moment sobre el règim lingüístic d'un hipotètic estat català independent (diari *Ara* del 22 de juliol de 2012, *Racòmetre* del 23 d'octubre del mateix any i diari *El Periódico* del mes de juny de 2013) i va detectar que la majoria dels entrevistats es mostrava favorable a l'oficialitat del català *i del castellà*. De manera significativa, totes les enquestes indicaven que el suport majoritari a la doble oficialitat era independent de la llengua habitual dels entrevistats, i en tot cas quedava clar que els entrevistats de llengua habitual castellana eren els més interessats en l'oficialitat del castellà. (De vegades es confon l'acceptació del model d'immersió per part d'aquesta població amb la renúncia a l'oficialitat del castellà i als drets lingüístics que se'n deriven.) Aquest autor completava la seva anàlisi donant una ullada a tot un seguit d'enquestes dels anys 90 del segle xx que mostren un suport continuat al bilingüisme oficial per part de la població catalana.

En resum, podríem dir que atesa la seva composició lingüística no homogènia no és predictable que Catalunya tingui un règim monolingüe, sigui quin sigui

20. Branchadell, “Monolingüisme oficial en estats lingüísticament heterogenis”.

el seu estatus polític.²¹ Ara bé, en aplicació del mateix postulat, Catalunya sí que podria contenir subdivisions monolingües. (Recordem que la segona part del postulat diu que els territoris lingüísticament homogenis tendeixen a tenir règims monolingües.)

Es tractaria ara de reprendre i aplicar a escala municipal la nostra definició del que significa “homogeni” (amb el matís de Fishman). Un municipi és lingüísticament homogeni si el 80 per cent o més de la població parla la mateixa llengua i no hi ha cap minoria lingüística significativa. Per fer això s’entreveuen almenys tres problemes.

En primer lloc, necessitaríem una definició clara de què vol dir “parlar” una llengua. Amb els instruments que tenim actualment, i ateses les diferències que hi ha entre cada indicador, hauríem de decidir si optem per la “llengua inicial”, la “llengua habitual” o la “llengua d’identificació”. Una possibilitat seria utilitzar un indicador *ad hoc* que ara no tenim, que podria ser “llengua oficial preferida”. Així com els ciutadans sud-tirolesos fan una “declaració de pertinença” (que té conseqüències en àmbits diversos, com ara l’educació, les relacions amb l’administració o l’accés a la funció pública), els catalans podrien fer una “declaració de preferència”, de manera que amb l’agregació de les preferències individuals es pogués determinar el caràcter homogeni o heterogeni de cada municipi. La “declaració de preferència” no és un instrument tan estrambòtic com pugui semblar. Moltes empreses (i algunes administracions) ja fan servir aquest expedient per fixar la llengua de relació amb els clients o administrats. Si una persona desitja que el seu proveïdor d’electricitat es comuniqui amb ella en català ho pot especificar al començament de la seva relació i a partir d’aquell moment l’empresa elèctrica adapta la seva comunicació a aquest desig expressat. La diferència estaria, és clar, en l’agregació de preferències individuals: si menys d’un percentatge “significatiu” dels ciutadans d’un municipi declarés la seva preferència per la llengua X, en aplicació del postulat aquest municipi encara podria decidir —sobre una base perfectament democràtica— no comunicar-se en la llengua X amb els ciutadans. Això les companyies elèctriques no ho fan: es comuniquen en català o en castellà al marge del nombre de persones que ha optat per cada llengua.

21. Branchadell “Post-Secession Duties” conté una defensa específica del plurilingüisme en l’escenari d’independència.

Sigui quin sigui el concepte triat, un segon problema evident és que ara mateix no tenim instruments que permetin mesurar l'homegeneïtat o heterogeneïtat lingüística a escala municipal. El “cens” lingüístic de 1975 va incloure una pregunta per la llengua parlada més freqüentment a la família que hauria pogut resultar útil per als nostres propòsits. La qüestió és que el cens de 1975 no era un veritable cens: en municipis de menys de 500 habitants va treballar amb una mostra del 100% però a partir de 501 ja no; en el cas dels municipis de més de 8.000 habitants la mostra va ser del 10%. Els censos posteriors sí que van abastar tota la població. La llàstima és que van abandonar la pregunta sobre l'ús i es van limitar a les competències (primer entendre i després entendre, parlar, llegir i escriure), que són un predictor poc adequat de les preferències lingüístiques. Un cop abandonats els censos, l'instrument més fi de què disposem actualment és l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població, que en la seva darrera edició (2018) va treballar amb una mostra de 9.000 persones.

Un tercer problema seria el tractament de les llengües estrangeres. La legislació finlandesa regula el monolingüisme o bilingüisme dels municipis considerant només el finès i el suec (anomenats “llengües nacionals”) i amb exclusió de qualsevol altra llengua (deixem ara de banda l'estatus del sami). La legislació del cantó dels Grisons es refereix a les comunitats lingüístiques tradicionals, hereditàries o autòctones (rm: *cuminanza linguistica tradiziunala*; de: *angestammte Sprachgemeinschaft*; it: *comunità linguistica autoctona*). Sembla, doncs, que hi ha precedents europeus ben acreditats per a excloure llengües com l'àrab, l'amazic o el romanès del càlcul de les llengües oficials. En aquest punt sempre hi ha qui estaria disposat a defensar que el castellà no és propi de Catalunya i, com a tal, també ha de ser exclòs de la possibilitat de ser oficial. En aquest article partim de la base que aquest és un debat superat, tant en el seu vessant acadèmic com en la seva dimensió política. Encara que mai s'hagi considerat seriosament la possibilitat de declarar el castellà llengua “pròpia” de Catalunya en el sentit estatutari, hi ha un consens prou sòlid sobre el fet que el castellà tampoc és una llengua estrangera. Fent servir les paraules de Josep-Lluís Carod-Rovira quan era president d'Esquerra Republicana de Catalunya i conseller de la Vicepresidència (2007), “el castellà ha esdevingut un element estructural de la societat catalana, és una realitat que tots hem d'assumir”. (Naturalment, el consens no exclou estirabots herderians ocasionals. Un de bastant famós el devem al president de la Generalitat *at the time of writing*, que en un article de 2012 va sostenir que “no és gens natural parlar en espanyol a Catalunya” i suggeria que qui ho fa és perquè ha decidit “girar

l'esquena" al seu propi país, sota la consideració que la llengua és "l'ànima de la pàtria").

Així, doncs, un cop recollida la informació lingüística rellevant, amb els instruments adequats, i excloent les llengües estrangeres, hom classificaria els municipis catalans en monolingües i bilingües a l'estil finlandès o suís (Grisons). En un cert sentit, es procediria a una zonificació lingüística de Catalunya.

Aquesta zonificació seria diferent de la que ja existeix en dues comunitats autònomes espanyoles. A la Comunitat Valenciana l'Estatut d'autonomia anuncia que "es delimitaran per llei els territoris en els quals predomine l'ús d'una llengua o de l'altra". D'acord amb aquesta previsió, la Llei d'ús i ensenyament del valencià (1983) conté la determinació dels territoris "predominantment valenciano-parlants i castellano-parlants", sense explicitar els criteris sociolingüístics que fonamenten la delimitació. El preàmbul de la Llei afirma que aquesta delimitació es publica "sense perjudici que es pugui procedir-ne a la revisió", d'acord amb uns criteris que tampoc es fan explícits. (No consta que del 1983 ençà cap municipi valencià hagi canviat de zona lingüística.)

Són interessants les esmenes presentades durant la tramitació parlamentària de la Llei a l'article 35, que és el que estableix la delimitació de les zones lingüístiques. El Grup Parlamentari Comunista (esmena n. 61) demanava "una reestructuració total [de l'article] a la llum d'un estudi més rigorós, sobre la base de la realitat sociolingüística, i tot atenent no sols al caràcter històric, sinó als moviments migratoris interns i externs (que venen d'altres Comunitats) de l'últim temps". El Grup Parlamentari Popular, per la seva banda (esmena n. 65), va proposar un article 35.bis que feia referència a "enquestes solvents" i introduïa un percentatge com a llindar:

1. En els termes municipals anunciats a l'article anterior per decret de la Generalitat [es] determinaran, tot atenent a enquestes solvents[,] en [quins] predomini el valencià o el castellà.
2. Seran declarats de predomini d'una o d'altra llengua els municipis en els quals més d'un cinquanta per cent utilitza una mateixa llengua.

(En el debat al Ple, el Grup Parlamentari Comunista va retirar l'esmena n. 61 i va defensar una esmena transaccional que va ser rebutjada. Aquesta esmena transaccional parlava d'una llei de delimitació lingüística "que siga fruit d'un

cens lingüístic oficial fet per institucions que acrediten el caràcter oficial, científic, seriós, rigorós del cens”, sense deixar de tenir en compte “la realitat històrica”. La resposta del portaveu del Grup Parlamentari Socialista és especialment remarcable. El diputat Ángel Luna González va dir que per al seu grup no era rellevant “el hecho de que en un determinado sitio hable el valenciano el veinticinco o el veintisiete o el treinta por ciento”. Segons ell, “cuando hay que reconocer un derecho básico y fundamental que está reconocido en el Estatuto y en la Constitución, hay que reconocerlo, independientemente del número de ciudadanos a quienes afecte”. En aquesta qüestió sembla que Luna no va acabar d'entendre la posició del GPC, que no era exactament derogar l'oficialitat del valencià a la zona de predomini castellanoparlant. L'esmena 65 del Grup Parlamentari Popular també va ser rebutjada, en aquest cas sense debat.)

L'altra comunitat autònoma espanyola amb zonificació és Navarra. L'Estatut d'autonomia de Navarra (tècnicament, la Ley de Reintegración y Amejoramiento del Régimen Foral de Navarra) estableix que el castellà és la llengua oficial de la comunitat i que el “vascuence” tindrà també caràcter de llengua oficial “en las zonas vascoparlantes de Navarra”. La Llei foral de l'euskera de 1986 (nova denominació de la Llei del “vascuence”) distingeix tres zones: una zona bascòfona, una zona “mixta” i una zona no bascòfona. A la zona bascòfona els ciutadans tenen dret a usar tant el castellà com l'euskera en les seves relacions amb les administracions públiques i a ser atesos en la llengua oficial que escullin. El dret a usar l'euskera és més restringit a la zona mixta i encara més a la no bascòfona. La llei detalla els municipis que integren cada zona, sense explicitar —com en el cas valencià— els criteris sociolingüístics que fonamenten la classificació.

La diferència entre la zonificació navarresa amb l'especulació que fem sobre Catalunya és que en el nostre plantejament el català seria oficial a tot el territori català; la zonificació determinaria en quins municipis és l'única llengua oficial, no pas en quins municipis no és oficial. La zonificació valenciana és innòcua, en el sentit que malgrat la delimitació en dues zones el valencià segueix essent plenament oficial a tot el territori valencià, circumstància que va quedar ben palesa en el debat parlamentari sobre la Llei d'ús i ensenyament del valencià, en el qual es van rebutjar les esmenes que pretenien limitar o diluir l'oficialitat del valencià en el territori predominantment castellanoparlant.

Un cop fetes aquestes consideracions és convenient preguntar-se en què es concretaria el bilingüisme o monolingüisme municipal i com es conciliaria

aquest monolingüisme amb el règim plurilingüe de la regió (escenari autonòmic), la unitat federada (estat federal) o l'estat (sobirania completa).

Aquest és el moment de reprendre el concepte d'oficialitat que hem fixat com a marc d'aquest article. Com hem assenyalat al començament, aquí només ens fixem en l'ús de les llengües en les relacions dels ciutadans amb els poders públics i deixem de banda l'ús de les llengües *en el si* dels poders públics o *entre* els poders públics.

En un municipi bilingüe les coses serien com ja són ara —en principi— en molts municipis catalans. Els ciutadans d'aquests municipis podrien adreçar-se al seu ajuntament en la llengua oficial de la seva elecció i rebre resposta en aquesta llengua. Fixem-nos per exemple en les sol·licituds o instàncies genèriques que els ajuntaments posen a disposició dels ciutadans i triem municipis a l'atzar. A Rasquera (Ribera d'Ebre) la instància està disponible en dues versions separades (català i castellà); a Sant Jaume de Frontanyà (Berguedà) hi ha un sol formulari bilingüe català/castellà. Naturalment, en un escenari de bilingüisme igualitari caldria revisar algunes facetes del règim actual. D'acord amb les previsions de l'article 9.3 i de la disposició transitòria primera de la Llei 1/1998, de política lingüística, molts ajuntaments han regulat l'ús del català en l'àmbit de les seves competències per mitjà de reglaments lingüístics. (Al govern català li consta que 98 dels 947 municipis de Catalunya han aprovat un reglament específic d'usos lingüístics.) Típicament, aquests reglaments es desvien de la igualtat de tracte de les dues llengües oficials en les relacions amb el públic. El reglament de Sabadell, per exemple, estableix que els impresos “s’han d’oferir en la versió catalana”, mentre que “les versions castellanes seran a la [...] disposició [dels particulars], si la persona sol·licitant ho demana”. En un règim igualitari el reglament hauria de dir simplement que els impresos s’han d’oferir en totes dues versions, deixant la tria en mans del ciutadà i sense que calgui demanar res expressament. Menys igualitari encara és l'article que fa referència a l'atenció oral. El reglament diu que, en les seves comunicacions administratives orals, “el personal de l'Ajuntament de Sabadell ha d'emprar la llengua catalana, llevat que la ciutadana o el ciutadà no l'entenguin”. Un reglament igualitari hauria dir simplement que en les comunicacions administratives orals el personal de l'Ajuntament ha d'emprar la llengua oficial triada pel ciutadà (català o castellà), que és el que es desprèn de la Llei 8/1987, municipal i de règim local de Catalunya, que en el seu article 5, reformat d'acord amb la Llei 1/1998, estableix que tots els ciutadans tenen

dret a escollir la llengua oficial amb què es relacionen amb els ens locals, “i aquests tenen el deure correlatiu d’atendre’ls en la llengua escollida”. La formulació sabadellenca, doncs, menysté l’oficialitat del castellà i el dret d’opció lingüística dels ciutadans que se’n deriva. Com va dir oportunament el Síndic de Greuges de Catalunya en el seu informe al Parlament (2009: 113), “l’ús d’una o altra llengua per part de les administracions públiques catalanes en les comunicacions i les notificacions a la ciutadania i en la tramitació dels procediments administratius no depèn del coneixement que tinguin les persones d’una o altra llengua, sinó del dret d’opció lingüística que els ciutadans hagin exercit legítimament”. El pronunciament del Síndic venia a tomb de sengles queixes en què s’havia vulnerat el dret d’opció lingüística dels ciutadans. La primera queixa, relativa a una infracció de trànsit, s’havia adreçat contra l’Ajuntament de Martorell. En la tramitació de la queixa es va detectar que “entre la documentació tramesa no hi figurava cap prova sobre l’existència de documents en castellà a disposició dels denunciats, ni al dipòsit municipal ni a l’Ajuntament, perquè els ciutadans poguessin formular al·legacions i fer efectius els seus drets lingüístics”. Davant d’això, el Síndic “va demanar al consistori que es donessin les ordres oportunes perquè els formularis fossin a disposició dels ciutadans en les dues llengües oficials”. En el seu informe, el Síndic va haver de reconèixer que l’Ajuntament de Martorell no havia acceptat els “suggeriments” de la institució. La segona queixa afectava l’Ajuntament de Viladecavalls, que insistia a enviar tots els escrits en català a una empresa que havia sol·licitat rebre’ls en castellà. El Síndic va demanar a l’Ajuntament “que atengués les peticions de la societat quan demanés a l’Ajuntament de Viladecavalls que les notificacions o les comunicacions se li fessin en la llengua oficial triada, així com també que es tramitessin els procediments administratius en la llengua oficial demanada i que, quan ho sol·licités, se li facilités testimoniança traduïda d’allò que l’afectés en els termes legalment establerts, per tal d’evitar la vulneració dels drets lingüístics”. (De l’informe del Síndic no queda clar si l’Ajuntament de Viladecavalls va atendre la petició: tot el que diu l’informe és que “el Síndic va entendre que, implícitament, [el consistori] havia acceptat el suggeriment que li va formular”.) Insistim, en tot això, que ara només ens interessa la relació dels ciutadans amb les administracions: l’obligació de comunicar-se en castellà amb les persones físiques o jurídiques no prejutja quina ha de ser la llengua de treball de les administracions ni la que fan servir quan es comuniquen entre elles.

En un municipi monolingüe, les coses serien diferents de com són (o haurien de ser) en l'actualitat. Fos quina fos la seva llengua, els ciutadans es podrien relacionar amb el seu ajuntament només en català. Això no impediria als ciutadans que ho desitgessin de relacionar-se *en castellà* amb les autoritats de la regió, la unitat federada o l'estat. En aquest cas seria aplicable, *mutatis mutandis*, el que estableix, per exemple, la constitució del cantó de Berna, que hem revisat anteriorment:

Tota persona pot adreçar-se en la llengua oficial de la seva elecció a les autoritats competents per al conjunt del cantó.

És el mateix principi que s'aplica a escala federal. Segons l'article 6 de la Llei de llengües de Suïssa (2007),

1. Qui s'adreça a les autoritats federals ho pot fer en la llengua oficial de la seva elecció.
2. Les autoritats federals responen en la llengua oficial utilitzada pel seu interlocutor. Poden convenir amb aquest interlocutor l'ús d'una altra llengua oficial.

Reformulant el que dèiem abans, en els municipis monolingües d'una Catalunya bilingüe les persones quedarien subjectes a dos règims lingüístics diferents. Sense moure's de casa, podrien comunicar-se amb els poders públics municipals només en la llengua oficial del municipi, però podrien triar la llengua de relació amb els poders públics regionals (escenari autonòmic), la unitat federada (estat federal) o l'estat (sobirania completa).

Una dificultat específica de l'escenari autonòmic i potser també del federal és com es pot conciliar el règim monolingüe català d'un municipi amb el règim monolingüe castellà de l'Estat. La clau consisteix a limitar el monolingüisme municipal a les relacions dels ciutadans amb el seu ajuntament. En aquests escenaris caldria esperar que la comunicació entre les administracions municipals afectades i les autoritats de l'Estat es produís en castellà com fins ara, amb els matisos coneguts (Senat, etc.) o que es poguessin introduir en un futur. Aquí és oportú invocar l'únic cas actual que coneixem en què un territori té com única llengua oficial una llengua diferent de la o les llengües oficials de l'estat a què pertany. A Groenlàndia, l'oficialitat exclusiva del groenlandès no implica que les autoritats groenlandeses es comuniquin en groenlandès amb les autoritats del seu estat: ho fan en danès. Aquest seria potser també el cas dels municipis que tenien el romanx com a única llengua oficial abans de

la reforma de la Constitució suïssa que va convertir el romanx en la quarta llengua oficial de la confederació (amb el matís conegut de “pour les rapports que la Confédération entretient avec les personnes de langue romanche”).

Conclusions

En aquest article hem fet una reflexió sobre el règim lingüístic per a la Catalunya del futur que s'adiu més amb els precedents europeus més significatius. Un règim lingüístic és un conjunt de llengües oficials, i una llengua oficial és una llengua que es fa servir en les comunicacions entre els ciutadans i els poders públics, en el si dels poders públics i entre els poders públics. Aquí hem posat el focus en la primera d'aquestes dimensions i hem deixat de banda les altres, així com també altres àmbits d'intervenció en política lingüística, com el sistema educatiu i l'activitat socioeconòmica. Un ingredient important de la nostra presentació de la qüestió és la distinció entre diferents nivells administratius (estatal, regional i municipal). En els estats lingüísticament heterogenis, l'estat, la regió i/o el municipi poden tenir règims lingüístics diferents.

La discussió s'ha centrat en dos postulats basats en la política comparada a nivell europeu. El primer postulat diu que el règim lingüístic d'una llengua és independent del nivell d'autogovern del territori on es parla. Hi ha regions autònomes que tenen una sola llengua oficial i n'hi ha que tenen un règim plurilingüe. El mateix passa amb les unitats federades dels estats federals i, per descomptat, amb els estats sobirans. Sobre la base d'aquest postulat hem argüït que, en abstracte, el règim lingüístic de Catalunya podria ser plurilingüe, com és ara, o monolingüe, com desitjarien alguns actors polítics i intellectuals, independentment del seu estatus polític. (En altres paraules, la independència no és una condició necessària perquè un territori tingui una sola llengua oficial.) El segon postulat diu que els territoris lingüísticament heterogenis tendeixen a tenir règims plurilingües (i a la inversa: els territoris lingüísticament homogenis tendeixen a tenir règims monolingües). Si usem la nostra definició d'homogeneïtat (el 80 per cent o més de la població parla la mateixa llengua i no hi ha cap minoria lingüística significativa), aquest postulat té molt poques excepcions (a l'Europa occidental només Espanya). Sobre la base d'aquest postulat hem argüït que la situació “natural”, en el cas de Catalunya, és un règim plurilingüe, independentment un cop més del seu

estatus polític. (Si aquest article tingués una dimensió normativa, diríem que és la situació més “justa”).²²

La discussió, però, no s’acaba aquí. Aprofitant la dissecció dels règims lingüístics en diferents nivells administratius, hem considerat que el mateix principi que impedeix un règim monolingüe al nivell regional (en l’escenari autonòmic), d’unitat federada (en l’escenari federal) o estatal (en l’escenari de sobirania) és compatible amb un règim monolingüe al nivell *municipal*. Amb un examen una mica detingut dels precedents suís i finlandès, podem concloure que el monolingüisme a Catalunya es podria implantar, com a màxim, en els municipis lingüísticament homogenis que existeixin. Aquesta conclusió s’ha de matisar de tres maneres. En primer lloc, els municipis elegibles no estarien obligats a implantar un règim monolingüe. Podrien seguir apostant per la doble oficialitat (recordem el cas dels municipis homogenis de Finlàndia que han optat per un règim bilingüe) o com a mínim podrien adoptar “facilitats” a l’estil belga per a la llengua “nacional” que quedés exclosa de l’oficialitat. (El cas dels municipis belgues amb facilitats és molt interessant però demana una atenció que aquí no li haurem pogut dispensar.) En segon lloc, el règim lingüístic de què parlem s’entendria aplicat només a les relacions entre els ciutadans i l’administració municipal i no prejutja ni la llengua de funcionament intern d’aquesta administració ni la llengua de comunicació amb altres institucions. (La nostra reflexió tampoc exclou que diferents poders municipals tinguessin règims lingüístics diferents: aquí hem parlat dels “ajuntaments” en abstracte i certament es podria filar molt més prim diferenciant entre l’ajuntament *stricto sensu* i una corrua d’agències i serveis municipals.) I, en tercer lloc, la nostra restrictiva reflexió tampoc prejutja el règim lingüístic que caldria aplicar en altres àmbits propis de la política lingüística com el sistema educatiu o l’activitat socioeconòmica. (A priori, per exemple, el règim lingüístic municipal seria compatible amb el monolingüisme, bilingüisme o trilingüisme escolar.) Resumint: en el debat sobre el règim lingüístic de la Catalunya futura, fins ara polaritzat entre els partidaris de l’oficialitat exclusiva del català i els adeptes de mantenir la doble oficialitat, aquest article proposa explorar un règim híbrid, que combina un règim bilingüe a les institucions “centrals” amb un règim bilingüe o *monolingüe* als municipis, en què el bilingüisme o monolingüisme es fixaria

22. Vegeu Riera, *Why Languages Matter to People*, per a una defensa del pluralisme en el que ella anomena “mixed societies” en general i a Catalunya en particular.

sobre la base no pas de dogmes filosòfics o principis ideològics suprems sinó a partir de la composició sociolingüística de la població i de les preferències dels ciutadans, criteris que ja acrediten democràcies avançades del nostre entorn.

Bibliografia

- Branchadell, Albert. “Monolingüisme oficial en estats lingüísticament heterogenis. El cas de l'estat català independent”. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* 21 (2015): 202-236.
- . “Post-Secession Duties: about the Equal Recognition of Languages in an Independent Catalonia”. A: Peter A. Kraus, i Joan Vergés Gifra, eds. *The Catalan Process. Sovereignty, Self-Determination and Democracy in the 21ST century*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis de l'Autogovern, 2017.
- . “La propensione catalana al monolingüisme: cambio o persistenza?”. A: Jorge Caggio, Gennaro Ferraiuolo, i Patrizio Rigobon, eds. *La nazione catalana. Storia, lingua, politica, costituzione nella prospettiva plurinazionale*. Napoli: Editoriale Scientifica, 2018.
- . “Reconocer el plurilingüismo” / “Reconèixer el plurilingüisme”. *La Vanguardia*. Suplement *Cultura/s* número 895, 31 d'agost de 2019.
- De Schutter, Helde. *Linguistic pluralism*. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Fishman, Joshua A. “Some Contrasts between Linguistically Homogeneous and Linguistically Heterogeneous Polities”. *Sociological Inquiry* 36, n. 2 (1966): 146-158.
- Janssens, Rudi. *Samenvatting BRIO-taalbarometer 3: diversiteit als norm*. Brussel: Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum, 2013.
- Lijphart, Arend. *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus in Twenty-One Countries*. New Haven: Yale University Press, 1984.
- Ninyoles, Rafael L. *Bases per a una política lingüística democràtica a l'Estat espanyol*. València: Tres i Quatre, 1976.
- Pons, Eva. *L'oficialitat lingüística. Declaracions constitucionals i implicacions jurídiques i pràctiques*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2015.
- Pool, Jonathan. “The Official Language Problem”. *American Political Science Review* 85, n. 2 (1991): 495-514.

- Rannut, Mart. *Language Planning in Estonia: Past and Present*. Barcelona: Mercator-Working Papers, CIEMEN, 2004.
- Riera, Elvira. *Why Languages Matter to People. Communication, identity and justice in western democracies. The case of mixed societies*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis de l'Autogovern, 2016.
- Síndic de Greuges de Catalunya. *Informe al Parlament 2009*. Barcelona, 2009.
- Stilz, Anna. "Civic Nationalism and Language Policy". *Philosophy & Public Affairs* 37, n. 3 (2009): 257-292.
- Stojanovic, Nenad. "Une conception dynamique du principe de territorialité linguistique: la loi sur les langues du canton des Grisons". *Politique et Sociétés* 29, n. 1 (2010): 231-259.